

HET LAND VAN HERLE

Tijdschrift en contactorgaan

voor vrienden en beoefenaars van de historie van oostelijk Zuid-Limburg

---

Een allochtoon in het Heerlen van het begin van deze eeuw

In 1913 kende Heerlen aan de Geleenstraat 107, naast het Hotel de la Poste, het pension Hansen waar jonge mannen van buiten het dorp in de kost waren. Een van hen was W.A. Damen uit Amsterdam, als bouwkundige werkzaam bij de Staatsmijnen. Van oktober 1913 tot het najaar van 1915, schreef hij tweehonderd brieven aan zijn verloofde in Haarlem. Nieuwsgierig naar het beeld van dit oude Heerlen en zijn omgeving in de ogen van een allochtoon, verzamelde ik uit deze correspondentie zijn uitspraken over het plaatselijk leven in die periode. Vooral die belevenissen en die activiteiten stonden op papier, waarbij hij als toeschouwer of als deelnemer betrokken was. Nu en dan voorkomende milieubeschrijvingen bevatten enerzijds landschaps- en stadsbeschrijvingen, anderzijds sfeerbeschrijvingen.

Toeschouwer

De toekijkersrol komt naar voren bij activiteiten van traditionele aard. Zoals bijvoorbeeld carnaval, dat hij op 25 februari 1914 met een collega in Aken ging bekijken. Hij doet hiervan een enthousiast en filmisch verslag. Vermoedelijk was de kwaliteit van het spektakel boven zijn verwachting, want hij geeft als commentaar: *“het viel me erg mee dat het er netjes aan toe ging. Misschien dat in den laten avond de netheidsbarometer wat daalt, maar tot half negen dat ik er was ging ‘t best. En echte aardige verkleedingen”*.

De zomerkermis wordt wel genoemd maar met niet meer beschreven dan: *“Kermis houden daar doe ik niet aan. Ik heb er wel eens aangedaan, maar eigenlijk gezegd vind ik er absoluut niets aan. Een kroeg met muziek en wauwelende mensen massa is voor mij geen tractatie”*.

Hoe een buitenstaander verkeerde associaties kan maken blijkt uit zijn verwijzing naar de processie, de grote bronk in het Limburgs, als *“de grote Pronk”*. De uitvoerige beschrijving van de processie begint met: *“De Geleenstraat is druk door de processiedag. Drie eerepoorten, alle huizen vlaggen en langs de trottoirs op 2 meter afstand paaltjes met bonte kleuren en vaantjes en kruisjes. Die paaltjes zijn zowat 2 meter hoog en geven dus een leuke kleuren haag langs den rijweg”*. Dan volgt de welbekende opsomming van stoetdeelnemers, waarna: *“Als lid van “Geloof en Weten-*

schap” ben ik wel eens meegegaan met de processie, maar ik vind het mooier om de processie te zien voorbij trekken”.

Over feestdagen merkt hij op: “Van st. Nicolaas merk je hier weinig. De banketbakers doen een beetje meer hun best. Hier zijn het meer kermis, carnaval en naamdagen die beweging bij eenieder brengen. Kermis en carnaval zijn dan eenvoudig zondagen en wordt eenvoudig door niemand gewerkt”.

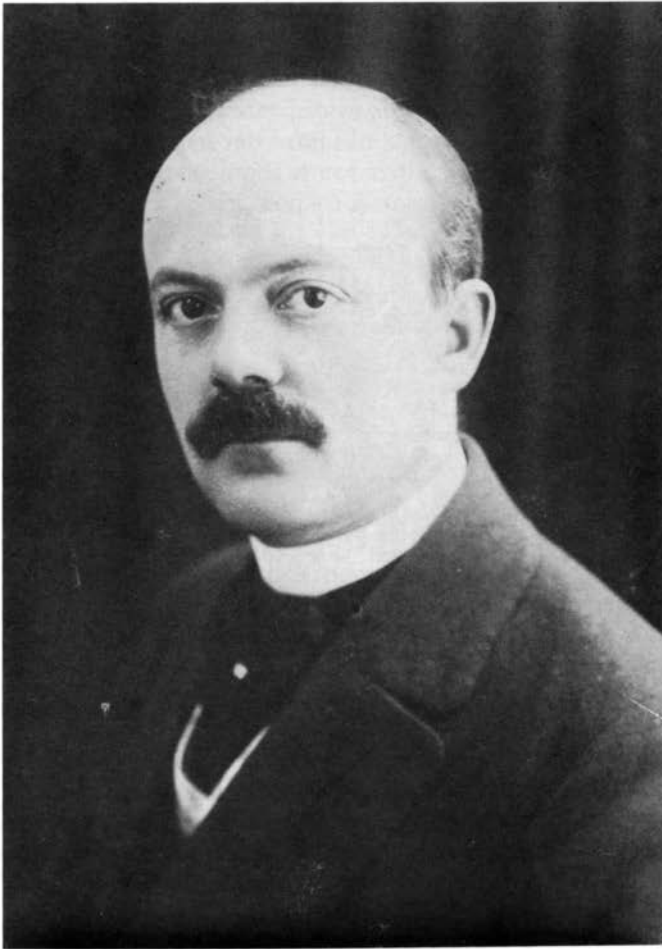
Op 18 december 1914: “Hier in Heerlen heeft gisteren een treurig sterfgeval plaats gehad n.l. van de gemeentearchitectingenieur. Een jonge vent ong. 34 jaar. Hij zat met nog een ander ‘s avonds in een rijtuig en ze reden door de donkerte een stilstaande wagen aan met het gevolg dat ‘s mans been werd verbrijzeld en hij door teveel bloedverlies 2 uur later was overleden. Dien zelfde dag ‘s middags had ik hem nog druk zien staan redeneren

De Geleenstraat anno 1910. (foto uit Stadsarchief Heerlen)

voor een paar huizen die hij hier bouwt". De intussen intredende eerste wereldoorlog wordt ook als toeschouwer beleefd. Vermeld wordt dat men 3% moet afdragen aan het Ondersteuningsfonds en dat de burgemeester heeft bekend gemaakt dat er geen reden is om de spaarpenningen van de spaarbank te halen. Geruchten over het plat schieten van Visé worden genoemd. Voorts: "Gisteren zijn hier 150 man ingekwartierd, die natuurlijk de nodige drukte maken. Hier heerscht bepaald woeling. Talloos vele Oostenrijkers en Duitschers die hier in de buurt werken zijn dezer dagen vertrokken en heeft men hier afscheid van vrouw en kinderen zien nemen zoals we dat wel eens lezen en afgebeeld zien". Drie weken later schrijft hij: "Hier in Heerlen is alles heel rustigjes en merken we van den oorlog niet meer dan de kranten schrijven. Koninginnedag is geen vrije dag".

Kort daarna noemt hij een "prachtige preek in de hoogmis door ene Dr.

De heer W.A. Damen. De foto dateert van 1914 en stamt uit de fotocollectie van de familie Damen.

Sonnenschein, een professor uit Leuven die bij Dr. Poels zijn toevlucht heeft genomen, 't is een Duitscher en preekte dan ook in 't duitsch'.

Op 3 september 1914 meldt hij: *"In de nacht van zaterdag op zondag worden we hier om 4 uur wakker gebruld door een Zeppelin. Zien konden we hem, vanwege den nevel, niet. Zoo nu en dan gooiden ze een lichtbundel uit en bleven heen en weer kruisen boven Heerlen. Door de lichtplekken der mijnen hebben ze bepaald aan een stad gedacht. De bommen bleven echter uit, hoewel ik op zoiets was voorbereid"*.

In oktober van dat jaar zijn er 180 evacuées aangekomen waarvan 100 kinderen. *"Van die kinderen zijn er echter weer 50 doorgestuurd naar Kerkrade. Allemaal werk voor de broeders en de nonnetjes"*. De kriegsverrichtingen dringen ook door in het schaakspel dat veelal 's avonds werd gespeeld. Hij schrijft dan dat *"we spreken over 'offensief en 'defensief' en over een 42 cm. kanon"*. In december is sprake van een Belgische vluchteling uit Antwerpen, een kunstschilder die ook musicert. Een van de doch-

Een processie in de Emmastraat. (foto uit Stadsarchief Heerlen)

ters van de pensionhouder blijkt pro-duits te zijn, *"hetgeen niemand hindert"*. Ze wordt ermee geplaagd. Men laat zich ook kritisch uit over de Belgen en de Fransen. Op 7 september 1914: *"Van den Staat van beleg die hier heerscht hebben we geen andere last dan dat men om 9 uur binnen moet zijn"*.

Deelnemer

Dat hij zich thuis voelde in Limburg moge blijken uit opmerkingen over zichzelf als 'gewezen Hollander' en 'ik heb geen behoefte meer aan een baan in Holland'. In november 1913 meldt hij: *"Gisteravond heb ik de laatste vergadering geleid als voorzitter der afdeling Heerlen van de Bond Jong Limburg, een vereeniging van kath. jongelui, welke als doel heeft Godsdiensontwikkeling, ontwikkeling op sociaal terrein en op politiek terrein. Ik heb deze vereeniging voor 3 jaren helpen oprichten en was er de laatste jaren praeses van, maar thans heb ik de leeftijdsgrens bereikt en mag ik geen lid meer zijn, wel kan ik nog blijven als buitengewoon lid, dat ik nog een poosje zal worden"*. (de schrijver is dan ouder dan dertig jaar). Voorts wordt het lidmaatschap van Geloof en Wetenschap genoemd, een club die lezingen verzorgt zoals een over "Hartstochten" gehouden door pater Wouters, augustijn uit Eindhoven. Een pater franciscaan houdt een lezing over het onderwerp 'Twee wegen', dat bleken dan geloof en wetenschap te zijn. Heerlen biedt dan wel geen klavieravonden, zoals hij zijn verloofde bericht, *"maar wel een mooie lezing van Dr. Gerard Brom over Roomsche Parijs"*. Pater Molkenboer spreekt over Christelijke kunst. Ook is er een optreden van Emil Hullenbroeck, een Vlaamse zanger. Na het uitbreken van de oorlog is er een avond verzorgd door een Belgische vluchteling uit Antwerpen, een kunstschilder die ook musicceert. Voorts blijkt onze correspondent lid van "Eer en Deugd", waarvan hij een insigne draagt.

Als uit Haarlem de vraag komt of men in Heerlen ook kan profiteren van muziek, schrijft hij terug: *"Dat staat natuurlijk niet op het peil van Haarlem of Amsterdam. Toch heb ik wel eens iets aardigs gehoord. Er komen soms wel eens van die kwartetten van Mengelbergs orkest of zoo iets dito uit Aken"*. Eveneens meldt hij een concert van de Heerlense zangvereniging *"waarop o.a. "Nimmer nacht" van oom Nico z.g. gezongen wordt."* (de schrijver bedoelt hier Nico Andriessen uit Haarlem, een oom van de briefschrijver. Deze musicus was enkele jaren eerder korte tijd muziekleraar op Rolduc.)

Ook is hij lid van de Vincentiusvereniging. Gememoreerd wordt een concert voor het Ondersteuningsfonds op 3 november 1914. *"Er was een pianiste uit Keulen mej. Ivens, een sopraan uit Arnhem mej. Weve, en een bas uit Luik mhr. Krol en een dubbel kwartet van de Maestrichter Staar"*. Op 11 februari 1915 woont hij een concert bij waarover hij schrijft: *"Die Ch. Hennen is een eerste violist, maar die Jean Oellers was kolossaal"*. Andere vormen van vrije tijdsbesteding zijn het huiselijke dammen en schaken met pensiongenoten, alsmede fluiten vioolspel. Ook wordt nu en dan melding gemaakt van avondstudie op architecturaal gebied. Op 9 mei 1915 heeft hij *"gekegeld op een mooie baan van het pas ingewijde Gezellenhuis"*. Naast deze min of meer volgens een vaste orde verlopende vrije tijdpassering waren er ook incidentele verpozingen zoals een weekend op bezoek bij een huisgenoot uit Tegelen. Als hij daar in 1913 met

Allerheiligen een bezoek heeft gebracht schrijft hij: "Triest weer en als maar regen en donker. En dat in een dorp als Tegelen. Dan is Heerlen 1000% beter".

Opvallend is het veelvuldig noemen van uitstapjes. Hij schrijft ooit: "want zondag zonder wandeling of fietstocht bestaat voor mij maar zelden". Een bezoek aan Rolduc met "Jong Limburgers" wordt uitvoerig beschreven. Men loopt erheen vanuit Heerlen, is te gast op de kamer bij een ongenoemde professor, geniet van wijn en sigaren en bezichtigt het hele gebouw. Valkenburg is een geliefd oord om te bezoeken, de wandelomgeving wordt bewonderd, het nieuwe "Pavillon" bezocht. Maastricht wordt een keer bezocht waarbij alleen een wandeling naar de Pietersberg wordt genoemd. Schinnen heet een magnifique dorp. Hollands is de opmerking "Water is hier eigenlijk niet bekend, om te schaatsen is er alleen de Weltervijver". Een voorval in september 1914 lijkt mij unieke anekdote.

Gheue dat ging en hoe het daar is?

Me gingen met ons drieën en werden geleid door een mijnopriester.

Ye begint met je in de opriesteroba. den te ontsloven van je burgerpakje en trekt een wit mijnverkerspak aan, Schoenen met spijkers en een rind. wester. - Dan ga je waar de lampen hal en ontvoangt een mijnlamp en een bergstok. - Heer uitgecolost Kom je te recht bij de Schoecht waar de lift, een ijzeren koor, inhangt. -

Gedeelte uit de brief van de heer W.A. Damen, waarin hij vertelt over het bezoek aan de mijn.

“Ik kreeg pech aan mijn fietsband, terugkerend van een tochtje naar de hei. Passeerde een cafeetje met een heel fideel wijf achter de toonbank die zonder veel smoesjes heel flink en vierkant m'n kar oppakte en omkeerde, met een paar vorken als bandafnemers, de band afnam, repareerde, voor m'n vuile handen, die ik nog zoo wat had gemaakt zeep en handdoek bracht, kortom die me in tien minuten tijd opknapte. Geld wou ze niet hebben en met een innig dankje en diepe hoedafneming fietste ik weer fijn op Heerlen”. Bezoeken aan Wittem zijn zeer frequent omdat de auteur een broer heeft die redemptorist is in het klooster aldaar. Vaak wordt naar Wittem gefietst, “tenzij het weder onvast is, dan gaan we te voet”. De broers lopen elkaar ook wel tegemoet met als ontmoetingspunt Ubachsberg. Het religieuze leven krijgt ook regelmatig aandacht. “Zondag ben ik voor het eerst eens wezen mishoren bij de nonnetjes van de Kneip-inrichting. Zij hebben een mooie groote kapel en zondags om 7 uur is deze voor iedereen toegankelijk, hoewel er zeer weinig gebruik van gemaakt wordt”. Met Allerheiligen meldt hij: “'s Morgens om 7 uur een fijne zingende hoogmis bij de nonnetjes van de Kneip bijgewoond. Uitstelling, wie-rook enz. en dat zo vroeg. Toch vond ik het heel best. 't Duurde precies een uur”.

In maart 1915 bericht hij: *“De H. Jozef wordt hier niet vergeten hoor. Vooral hier in Zuid-Limburg heeten er een ontzettende hoop menschen Joep, Josephine enz. en die vieren dan hun naamdag. In de kerk is het die dag zeer druk en de woensdagen worden door velen gehouden”.*

Over de vastentijd: *“Is kapelaan Carels in Haarlem van mening dat een goede vaster 's morgens niets gebruikt? Hij weet toch dat men zich mag ontnuchteren? Hier in Limburg leest men af dat men 's morgens 'n broodje mag eten. Broodjes zijn hier iets kleiner dan een Hollandsch cadetje”.*

Opmerkelijke nuance in godsdienstig gebruik blijkt uit: *“Jullie in Haarlem hebt nu met de advent zeker weer 2x 's weeks vastedag, wij niet. Best land hier hè. Wel maakte een pensiongast vanmiddag toen er vleesch op tafel kwam een heele ophef dat 't Quatertemper was, en kwam Madam er bij te pas, maar dank zij mijn St. Vincentiusalmanak werd besloten het vleesch te verorberen en de Quatertemper te bewaren voor de volgende week”.*

In februari 1915 schrijft hij: *“Vanmorgen mis bij de nonnetjes en werd de vastenbrief voorgelezen tot op de helft wanneer de rector heel bedaard zeide: ‘de rest lees ik den volgenden zondag af’. Het vastenontbijt is geslonken van 4 op 1 broodje zonder wat”. En in maart 1915: “Ik ben nog helemaal niet naar de vastenmeditatie geweest; ik die vroegere jaren zoiets als een uurwerk volgde”. In december 1914 heet het: “Niettegenstaande de slechte wegen die hier in december met makkedam bestrooid worden, zondag naar Wittem geweest waar een kolossaal lof op touw gezet was tot sluiting van het 8 dec. octaaf. De mensen stonden tot op straat zoals hier de gewoonte is”.*

En hoe zag hij de omgeving? *“Wel zijn hier woest vliedende beekjes. het*

voornaamste moois wat hier in Limburg is, dat zijn de heuvels en de buitengewoon schilderachtige boerderijen en dorpen". In januari 1914: "Ik zal nu Heerlen eens van zijn kwade kant laten kijken en dan behoef ik je maar te zeggen dat we hier geen bestrating kennen, alleen trottoirtjes. Het zijn hier harde wegen maar die aardig zacht kunnen worden. Zomers is dat niets (alleen veel stof) maar 's winters is het dunnetjes".

Eenmaal beschrijft hij uitgebreid een ondergronds bezoek aan de mijn Emma, waarbij men na het wassen bovengronds "in de nette cantine twee potjes bier drinkt". En op 7 okt. 1914 blijkt vermeldenswaard: "het bureaugebouw der Staatsmijnen is nu centraal verwarmd". Op 21 okt. van dat jaar wordt op het Staatsmijnenbureau de winterdienst aangevangen, 8-12 en 2-5.

Van de omgeving worden behalve de picturale facetten ook wel eens de sfeeraspecten genoemd. In april 1915: "Een gezellig iets vind ik van den zaterdag altijd dat schrobben van stoepen en straten, bij die huizen t.o. ons. De tuinen worden aangeharkt. Je voelt echt dat het zondag wordt". En: "De dames aan de overzij hebben de jalouzie laten zakken om niet door het daglicht gestoord te worden in hun middagdutje, de veearts daarnaast trekt weer op met z'n auto".

Diverse opmerkingen tekenen het sociaal klimaat der jonggezellen: "Het Is hier in huis nog steeds de groote poets (groote schoonmaak). Hier heet alles poetsen. Werkvrouwen heeten hier poetsvrouw. De straat wordt gepoetst, de kamer wordt gepoetst". Op verzoek van een dochter des huizes hebben de pensioengasten geholpen met het inrichten van een winkelkast (bedoeld is de etalage) in de zaak beneden het pension. Hij noemt de woningnood die er heerst en onderhandelt over de huur van een bovenwoning "naast het pand van dr. Hustinx". Huurprijs f 300,- per jaar, maar hij wil maar f.275,- bieden.

In september 1915 schrijft hij vanuit een directieket in Hoensbroek: "Ik kom juist terug van een klein ontdekkingsstochtje per fiets. Ik ben eens de weg naar Sittard een minuut of 7 verder gefietst tot voorbij Staatsmijn Emma. Vanaf de plaats waar ik bouw kun je tusschen de boomen door een paar torens zien uitsteken van een groot dorp dat daar ligt genaamd Amstenrade. Die kerk is iets dichterbij de mijn dan die van Hoensbroek of die van de paters (de schrijver bedoelt de kerk te Treebeek van de paters Conventuelen) en een wel boerenbedoening maar toch devote en smakelijke kerk. Behoorlijke, zelfs mooie spullen. Royaale eikenhouten banken, mooi gesneden houten altaar. Een mooie partij linden staat ervoor en een kerkhof er omheen".

Door het huwelijk van de correspondent met zijn Haarlemse verloofde en hun vestiging te Heerlen wordt de briefwisseling beëindigd.

Hen Damen

Het papiergeld van de gemeente Heerlen

Elke gemeente kampt op zijn tijd wel eens met een tekort aan geld. Fantasievolle lieden willen dan al gauw de verzuchting slaken: 'Konden we maar zelf geld maken'. Tot twee keer toe heeft Heerlen het mogen beleven daadwerkelijk tot de aanmaak van eigen geld te zijn overgegaan. Beide keren lag de aanleiding echter niet bij een niet-sluitende gemeentebegroting maar bij veel ernstiger zaken.

Met de schoten die op 28 juni 1914 te Serajevo een einde maakten aan het leven van Frans Ferdinand van Oostenrijk ontstond in geheel Europa een dreigende oorlogssituatie. Een maand later waren de internationale spanningen zo hoog opgelopen dat de Nederlandse regering tot een algemene mobilisatie overging. Als datum van opkomst werd 1 augustus aangegeven. Aan de burgemeesters werd opgedragen om, bij het zo plotseling wegvallen van menige kostwinner, aan de vrouwen en kinderen van de opgeroepen de nodige uitkeringen voor het levensonderhoud te doen. Nog voordat het zover was klapte op 28 juli de effectenbeurs ineen. Bij de als gevolg daarvan optredende paniecreacties behoorde het massaal opnemen van spaarsaldi. Daarbij waren bankbiljetten niet gewild, eenieder wenste slechts het toen nog uit zilver bestaande muntgeld te ontvangen. Een reactie daarop bleef niet uit. Waar wisselgeld was vereist ging men er zelfs toe over het papiergeld te weigeren. Voor de regering was nu de taak weggelegd het abrupt tot stilstand gekomen betalingsverkeer weer op gang te brengen. Zij besloot op 3 augustus tot het uitgeven van papieren vervangers van het muntgeld. In goed honderd uren onafgebroken arbeid werden bijna 10 miljoen zilverbonnen gemaakt in coupures van f 1.-, f 2,50 en f 5.- tot een totaal bedrag van 25 miljoen gulden.

Ondanks deze enorme inspanning konden bepaalde moeilijkheden ten aanzien van de situatie niet overal worden weggenomen. Met de wekelijkse uitbetaling van de lonen op zaterdag 8 augustus in het verschiep, met een groot tekort aan kleingeld en met de onzekerheid of de zilverbonnen op tijd klaar zouden zijn, gingen daarop in meer dan dertig gemeenten de burgemeesters er toe over om in de geldnood te voorzien door het laten drukken van eigen geld.

Het Heerlense noodgeld van 1914.

In Heerlen gaf burgemeester M.A.M. Waszink de opdracht aan een tot op heden onbekende drukkerij tot de aanmaak van *'bons van één gulden, twee gulden en vijf gulden ... zulks ter uitbetaling van de militievergoedingen'*. Deze bonnen zijn in boekdruk gedrukt in vellen van vier met een controlestrook aan de linkerzijde. Door middel van perforaties konden de bonnen van elkaar en van de controlestrook worden gescheiden. De perforatie is op de afbeelding overigens niet te zien. Met de tanding kan derhalve worden bepaald of de bon de bovenste of de onderste in het vel is geweest. Van de twee middelste met gelijke tanding kan eveneens de plaats worden

Gemeente HEERLEN.

BON n°

ter waarde van

vijf gulden.

HEERLEN, ... 1914.

GEMEENTE HEERLEN.

BON N°

De Gemeente HEERLEN betaalt aan Toonder, ééne maand na dagteekening van dezen bon een bedrag van **vijf gulden.**

HEERLEN, ... 1914.

DE SECRETARIS,

DE BURGEMEESTER,

Gemeente HEERLEN.

BON n°

ter waarde van

vijf gulden.

HEERLEN, ... 1914.

GEMEENTE HEERLEN.

BON N°

De Gemeente HEERLEN betaalt aan Toonder ééne maand na dagteekening van dezen bon een bedrag van **vijf gulden.**

HEERLEN, ... 1914.

DE SECRETARIS,

DE BURGEMEESTER,

Gemeente HEERLEN.

BON n°

ter waarde van

vijf gulden.

HEERLEN, ... 1914.

GEMEENTE HEERLEN.

BON N°

De Gemeente HEERLEN betaalt aan Toonder, ééne maand na dagteekening van dezen bon een bedrag van **vijf gulden.**

HEERLEN, ... 1914.

DE SECRETARIS,

DE BURGEMEESTER,

Gemeente HEERLEN.

BON n°

ter waarde van

vijf gulden.

HEERLEN, ... 1914.

GEMEENTE HEERLEN.

BON N°

De Gemeente HEERLEN betaalt aan Toonder ééne maand na dagteekening van dezen bon een bedrag van **vijf gulden.**

HEERLEN, ... 1914.

DE SECRETARIS,

DE BURGEMEESTER,

Een vel met vier bonnen. (collectie Stadsarchief Heerlen)

bepaald. Bij de tweede bon staat namelijk een komma in de tekst die op de derde bon ontbreekt. Bon vier kent nog een aardige fout, het woord 'maand' is met een kopstaande m: waand. Het mag duidelijk zijn dat het drukken een haastklus is geweest.

Alle moeite van de drukker bleek uiteindelijk tevergeefs: *'Daar onze financiën beter verhoudingen aannamen dan eerst werd vermoed en mede doordat ons bleek, dat aan het Departement van Financiën de uitgifte van noodpapiergeld noode werd gezien, werden de bons niet uitgegeven'*. Wat er verder met het noodgeld is gebeurd is niet bekend. Het gemeentelijk archief kent slechts een vel van vier bonnen van vijf gulden, alle vier voorzien van de handtekeningen van burgemeester Waszink en gemeentesecretaris G.J.H. Grootjans, zonder datum en serienummer. In verzamelingen behoren deze Heerlense bonnen niet tot de zeldzaamste stukken hetgeen het vermoeden doet rijzen dat destijds aan geïnteresseerden op ruime schaal exemplaren zijn verstrekt.

Het Heerlense noodgeld van 1940.

Een tweede emissie Heerlens geld haalde wel de omloop. Ook nu was de aanleiding een oorlog. In de vroege morgen van 10 mei 1940, omstreeks drie uur, kwamen de eerste Duitse troepen Heerlen binnen. Amper wakker geworden reageerde de burgerij zoals ze eerder in 1914 had gereageerd. Hamsteren, het opvragen van spaarsaldi en het achterhouden van muntgeld, kortom, de bewering 'de geschiedenis herhaalt zich' bleek weer eens waar te zijn. Al aan het eind van de dag liet de Spaarbank 'St. Pancratius' het gemeentebestuur weten dat *'het voorradig kasgeld spoedig uitgeput zal zijn alhoewel wij aan elke spaarder slechts 25 gulden uitbetaald hebben'*. *Zij vroegen tevens 'hoe wij verder handelen moeten'*. Op die vraag kon op dat moment nog niemand een antwoord bedenken.

Op zaterdag 11 mei verscheen een bekendmaking van de Commissaris van Politie, L. Offermans, dat de bevolking op last van 'den Duitschen Commandant' verplicht was om *'zoowel Nederlandsch als Duitsch papieren geld in betaling te nemen'* en wel tegen de koers van 'f 1.- Ned. = 1.50 Reichsmark'. Ondanks de daaraan toegevoegde dreiging dat overtreders zich *'aan zeer strenge straffen bloot stellen'* maakte de maatregel weinig indruk, integendeel. Men wilde geen papiergeld en zeker geen Duits papiergeld. Het betalingsverkeer liep dan ook opnieuw hopeloos vast. Eveneens op de elfde verzond de Minister van Binnenlandse Zaken een telegram aan de Commissarissen der Koningin. Hierin was de mededeling vervat dat aan de gemeentebesturen mocht worden toegestaan om tot de uitgifte van plaatselijk noodgeld over te gaan. Als enige eis was gesteld dat de burgervader de noodzaak van zo'n uitgifte moest aantonen. Nog diezelfde dag werden in Amsterrade al bonnen van f 0,50, f 1.- en f 2,50 door het gemeentebestuur uitgegeven, daarmee hadden ze de primeur voor Nederland.

30.66
3

Gemeente Heerlen

HEERLEN, 13 Mei 1940.

AAN DE HEERLENSCHE WINKELIERS.

Vanaf morgen, 14 Mei, zullen door de gemeente Heerlen winkelbons worden afgegeven ter waarde van f 1,— en ter waarde van f 2,50.

Tegen overgave van deze bons kunnen alleen gekocht worden eerste levensbehoeften.

Ik gelast bij dezen, dat bovenbedoelde bons door de winkeliers in ontvangst moeten worden genomen. Na nadere aankondiging zullen de bons inwisselbaar worden gesteld ten kantore van den Gemeente-Ontvanger van Heerlen.

De Burgemeester van Heerlen,
VAN GRUNSVEN.

Een van de aanplakbiljetten, waarmee de "Heerlense winkeliers" op de hoogte werden gebracht van de komst van de winkelbonnen. (collectie Stadsarchief Heerlen).

Noodzaak van de uitgifte.

Ook in Heerlen was de noodzaak tot uitgifte van het papieren noodgeld zondermeer aanwezig. Zo moest de gemeente alleen al aan *'740 gezinnen en 285 alleenstaanden die in behoeftige omstandigheden verkeeren, alsmede aan 1140 gezinnen wier hoofd in militairen dienst is opgeroepen, ondersteuning in contanten verstrekken'*. Deze ondersteuning, alsmede de daarbij komende vergoedingen voor de families van de militieplichtigen, werden door burgemeester van Grunsven becijferd op f 28.500 per week. En dat had Heerlen niet in kas. Los van deze primair benodigde bedragen werden ook nog lonen, wedden en andere kosten opgevoerd om maar vooral aan te tonen dat wellicht wel voor een bedrag van f 70.500.- per week nodig kon zijn. Hoe een en ander toen werd becijferd doet echter nu niet meer terzake, het noodgeld kwam er. Met het uitgeven daarvan werd op 14 mei begonnen. De dag ervoor waren door middel van aanplakbiljetten de 'Heerlensche Winkeliers' van de komst van de 'winkelbons' op de hoogte gebracht. Tevens konden zij er op lezen dat zij verplicht waren de bonnen in ontvangst te nemen.

Het noodgeld komt in de omloop.

Ter beschikking stonden 20.000 biljetten van f 1.- en 10.000 biljetten van f 2,50. Uitreiking van de bonnen zou geschieden via de loketten van: a. Burgelijk Armbestuur b. Steunverlening c. Militaire Zaken en d. Bijzondere steunverlening. Bij het laatstgenoemde loket verstreekte men bonnen aan onder andere de *'exploitanten en werklieden van de kermis te Heerlerheide'*. Als norm van alle verstrekkingen, welke bij wijze van voorschot plaatsvond en waarvoor dan ook een schuldbekentenis moest worden getekend, werd f 4.- per week aangehouden voor een alleenstaand persoon. Een gezin van man en vrouw kreeg f 6.- en f 1.- voor elk inwonend kind. In totaal is voor een bedrag van f 21.575,50 aan bonnen uitgegeven, een verdeling daarvan naar coupure is niet bekend. Het noodgeld kende oorspronkelijk een geldigheidstermijn tot 1 juni 1940. Maar omdat er per die datum nog een groot aantal bonnen niet was ingeleverd werd als gevolg daarvan de uiterste inleverdatum daarna op 8 juli gesteld.

Het noodgeld wordt ingetrokken.

Inmiddels had het Ministerie van Binnenlandse Zaken al laten weten dat het noodgeld ongewenst was. Door de snelle capitulatie van het Nederlandse leger konden vanaf 15 mei de banken er voor zorgen dat het betalingsverkeer al spoedig weer zijn normale loop kreeg. Alle gemeentelijke noodgelden moesten dan ook onverwijld onbruikbaar worden gemaakt, zo vond men in Den Haag, en ter verificatie voor 18 juli aan het Ministerie worden opgezonden.

Op 16 juli voldeed Heerlen aan die opdracht en verzond *'drie pakken onbruikbaar gemaakte levensmiddelenbons, inhoudende 9.964 stuks van f 2,50 en 19.920 stuks van f 1,00, derhalve in totaal een waarde vertegen-*

woordig hebbende van f 44.830,00'. In het begeleidend schrijven wordt voorts melding gemaakt dat 'ten behoeve van het archief en verzamelingen ongeldig gemaakte biljetten zijn achtergehouden tot een bedrag van f 87,50 en de resterende f 82,50 wordt gevormd door niet ter inwisseling aangeboden biljetten'. Aan de hand van deze opgave kan met eenvoudig rekenwerk worden vastgesteld dat wat niet aan het Ministerie is aangeboden heeft bestaan uit:

25 bonnen f 2,50 'ongeldig' voor het archief.....	f 62,50
25 bonnen f 1,00 'ongeldig' voor het archief.....	f 25,00
11 bonnen f 2,50 niet ingewisseld.....	f 27,50
55 bonnen f 1,00 niet ingewisseld.....	f 55,00
Totale waarde van de niet verzonden bonnen.....	f 170,00

De drukker van het noodgeld.

Ondanks dat het Heerlense noodgeld redelijk tegen namaak was beveiligd werd elk biljet bij de uitgifte nog eens voorzien van een stempel. Tot op heden is één biljet bekend geworden dat het stempel draagt van het Burgerlijk Ambestuur, alle andere bekende biljetten dragen een stempel

De winkeliers zijn verplicht om deze bon in ontvangst te nemen.

Inwisseling kan na nadere zankending geschieden bij den Gem. Ontvanger van Heerlen.

Op deze bon voor het archief staat het woord 'ongeldig'. (collectie Stadsarchief Heerlen)

'Gemeentebestuur'. Om misbruik tegen te gaan heeft de drukker, direct na de aanmaak van de bonnen, het cliché daarvan bij het gemeentebestuur moeten inleveren. Omdat het daar uiteindelijk in de weg lag werd het in 1943 aan de drukker teruggestuurd. Deze bedankte voor de goede ontvangst en juist dat volslagen onbelangrijk bedankbriefje is bewaard gebleven. Zodoende weten we nu dat het Heerlense papiergeld van 1940 is gemaakt door D. van der Marcks NV uit de Plaarstraat te Heerlen.

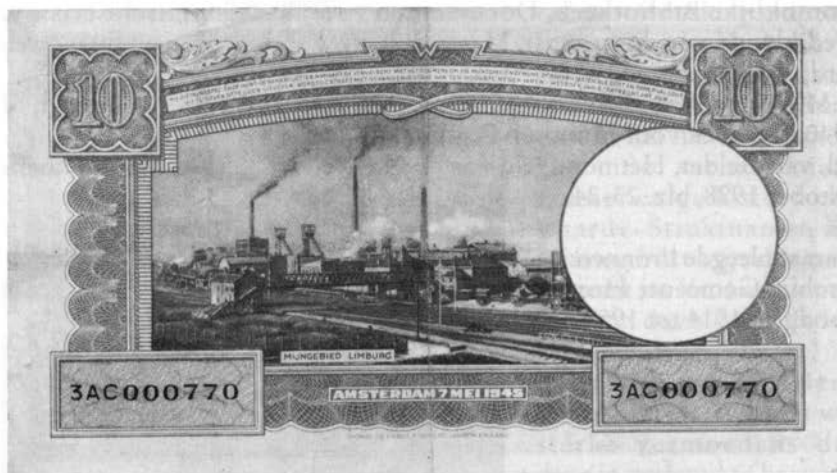
Vanwege de identieke uitvoering in formaat, ondergrond en layout, mag worden aangenomen dat uit dezelfde drukkerij ook het papieren noodgeld van Ubach over Worms afkomstig is.

Het papieren noodgeld van Hoensbroek.

Ook in Hoensbroek is noodgeld uitgegeven. Daar kwamen op 13 mei 1940 gestencilde bonnen in omloop welke zeer bijzonder genoemd mogen worden. Ze zijn namelijk in de waarde van f 0,66 gesteld hetgeen precies met de koers van 1 Reichsmark overeenkwam. In de archieven is over het Hoensbroekse geld niets meer te vinden. Interessant is dat de op de Hoensbroekse bonnen vermelde tekst nagenoeg identiek is aan de tekst van de 'kostwinnersvergoedingen' die in Amstenrade op 14 mei, dus een dag later dan in Hoensbroek, aan het eerder uitgegeven noodgeld werd toegevoegd. Blijkbaar heeft over het 'eigen geld' destijds een intensief overleg bestaan.

Ander noodgeld in Zuid-Limburg.

Volledigheidshalve wordt hier nog vermeld dat in 1914, behalve in

De Oranje Nassau I op de achterkant van een tientje. (collectie Stadsarchief Heerlen)

Heerlen, ook in Schaesberg noodgeld heeft bestaan. Voorts is gedurende de periode 1920-1922 papieren noodgeld gebruikt in Vaals. In mei 1940 zijn, buiten de reeds in de tekst genoemde gemeenten, in Zuid-Limburg nog noodgelden aangemaakt te Beek, Brunssum (niet uitgegeven), Bunde, Elsloo, Geleen, Geulle, Heer, Meerssen, Nuth, Simpelveld (niet uitgegeven), Stein, en Vaals.

Ander 'Heerlens' papiergeld

In 1944 liet het zich aanzien dat de Duitse bezetting niet lang meer zou stand houden. Op diverse plaatsen is toen weer de gedachte aan noodgeld ontstaan. Dat zou dan, in de vorm van een uitgestelde vordering, een voorlopig ruilmiddel kunnen vormen. In maart 1944 heeft de hoofdkassier van de Staatsmijnen het plan uitgewerkt tot het laten vervaardigen van noodgeld in coupures van *f* 1.-, *f* 2.50, *f* 10.-, *f* 20.- en *f* 25.- met Heerlen als plaats van uitgifte. Het is uiteindelijk bij een enkel schetsontwerp voor dit geld gebleven.

Na de bevrijding kwam er in Nederland nieuw geld. Vanaf 3 december 1947 kwamen bankbiljetten van tien gulden in de omloop waarop de Heerlense mijn 'Oranje Nassau I' stond afgebeeld. Deze tientjes zijn in 1956 buiten omloop gesteld. Dat betekende het einde voor het 'Heerlense papiergeld'.

Ed. van Gelder

Literatuur:

Koninklijke Bibliotheek, Documenten voor de economische crisis van Nederland in oorlogsgevaar, Maatregelen van monetair en financieel aard, 's-Gravenhage 1914.

A.M. van de Waal, Provinciaal, gemeentelijk en particulier noodgeld, Mei 1940, Jaarboek voor Munt- en Penningkunde XXVII (1940).

Ed. van Gelder, Het noodgeld van de Gemeente Heerlen, MUNTkoerier, oktober 1988, blz. 23-24.

Geraadpleegde bronnen:

Archief Gemeente Heerlen, Numerieke Dossiers, nr. Z 695. Uitgifte van noodgeld 1914 tot 1953.

Mingersborg

Naam, oorsprong en vroegere bewoners

Mingersborg is een gehucht onder het kerkdorp Ubachsberg, gemeente Voerendaal. Het ligt aan de weg van Ubachsberg naar Trintelen-Eys. In vroeger eeuwen heette het nog Mingersborn. Reeds in 1331 wordt gewag gemaakt van de hof “Mengersburne” in het land van Heerlen, waarvan Hendrik, heer van Wickrade, als leenheer optreedt.¹ Ook in de oude kerkarchieven van Voerendaal, daterend uit de zestiende eeuw, is er sprake van “der hof Mingersborn”.² In andere bronnen vinden we afwisselend de schrijfwijze Mingersberg en Mingersborg. Zowel de vorm Mingersborn als de vorm Mingersborg hebben dus recht van bestaan.

Born heeft twee betekenissen: 1) uit de grond wellend water, bron in de huidige betekenis van het woord en 2) put. Vroeger liep ter plaatse nog een beekje. Borg staat voor berg.³ Berg-toponiemen komen in deze heuvelachtige streek frequent voor.

Van het eerste lid “Mingers/Mengers” is de betekenis onduidelijk. We hebben er geen bevredigende verklaring voor. Aan Mingersborg kleeft de legende, rond 1915 door pater J. Boumans in de wereld gebracht en opge-

nomen in het Gedenboek van Voerendaal, dat Vrouwe Minnegardis haar naam gaf aan de Minnegardsborg. De legende verhaalt verder van haar zoon Kuno van Mingersborg, die in het jaar 787 Aldegonde, de jongste dochter van Karel de Grote schaakte en daarmee in de kerk van Voerendaal in het huwelijk trad.⁴ Een mooi verhaal, maar zonder enige historische waarde. Straatnamen als Minnegardsweg, Aldegondestraat en Vrouwenheide moeten deze legende levend houden.

Wat de naam Vrouwenheide betreft, hebben wij sterke vermoedens dat deze in verband te brengen is met de in 1550 vermelde “gantzalinghen hof zo Vroenhayven op die

De hoogstgelegen windmolen van Nederland.

Ubachsberg gelegen”.⁵ Met “Vroenhayven” is bedoeld de vroenhof, de hof of hoeve van de heer. De tot deze hof behorende heide zou dan de Vroenheide genoemd zijn. Die naam is later verbasterd tot Vrouwenheide.⁶ Een en ander vergt echter nader onderzoek. Namen hebben in de loop van de tijd blootgestaan aan allerlei vervormingen. Vaak werd de oorspronkelijke betekenis niet meer begrepen en kreeg de volksetymologie vrij spel. Op Vrouwenheide staat nu - toevallig ook geheel alleen - een molen. De molen, gebouwd in 1857, is de hoogstgelegen windmolen van Nederland (218 meter boven N.A.P.). Sinds 1944 is hij echter niet meer als zodanig in gebruik.

Het gehucht zal zijn ontstaan in de laat-middeleeuwse ontginningsperiode. Blijkens een telling van 1526 stonden er toen vijf huizen.⁷ Nu staat er een dertiental huizen, waaronder de drie eeuwen oude Bernardushoeve, eertijds een pachthoeve en bezit van de kerk van Voerendaal.

Mingersborn was een stokleen⁸ van de Keurkeulse Mankamer te Heerlen.⁹ In 1680 blijkt ene Frans Huynen halfwinner (= pachter) van de hof Mingersborn te zijn en later ene Sander (= Alexander) Huynen.¹⁰ De oorspronkelijke hof is inmiddels verdwenen. Hij was gelegen aan de oude - ook al lang niet meer bestaande - weg van Mingersborg naar Colmont. De hoeve is op Paasdag 1860 afgebrand en niet meer herbouwd. Bij de hoeve lag een 45 meter diepe put, die omstreeks 1919 met een deksel is afgedekt.¹¹

J. Crott

NOTEN:

1. W. Mummehoff, Regesten der Reichstadt Aachen, I, Köln 1937, nr. 500.
2. L. van Hommerich en F. Welters. Gedenkboek van Voerendaal, 1049-1949, Heerlen 1949, 79, 80, 81 en 87. (Registers van kerkrenten voor altaren te Voerendaal).
3. J. Verdam, Middelnederlandsch Handwoordenboek, 's-Gravenhage 1937.
4. Van Hommerich en Welters, 113 e.v.
5. Van Hommerich en Welters, 78.
6. Vriendelijke dank aan de heer A. Corten voor deze informatie.
7. Eg. Slanghen, Statistiek, in: *Msg* 1 (1879), 3.
8. Een stokleen is het oorspronkelijke leengoed of de kern ervan.
9. Anton Heusch, Lehnregister der Kurkölnischen Mannkammer zu Heerlen, in: *ZAGV* 7 (1885) 304.
10. De familienaam Huynen/Huijnen - typisch voor Zuid-Limburg - komt al vanaf het begin 1600 in Voerendaal voor. GAH: DHO Voerendaal.
11. H. Hamers, Ubachsberg en zijn omgeving, Ubachsberg 1971, 37.

Koepelgrot kasteel Amstenrade

Menigeen zal van haar bestaan geen weet hebben: de begin negentiende eeuwse koepelgrot in het prachtige park van kasteel Amstenrade. Binnenkort wordt de 'nepgrot' - een pseudo-ruïne, zeer waarschijnlijk de enige in haar soort in Limburg - gerestaureerd met f 118.000,- subsidie van de ministeries van WVC en van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Het bouwen van dergelijke grotten in kasteelparken vond zijn oorsprong in Engeland. Het had alles te maken met een romantische hang naar het verleden. "Koepelgrotten waren enorm in zwang bij alle grote kastelen die in die tijd werden gebouwd", zegt architect J. Voorvelt van de Architectengroep Mertens in Hoensbroek. "Die van kasteel Amstenrade is eigenlijk maar een 'slappe afgeleide' van bijvoorbeeld de grote koepelgrot die bij de Hofburcht in Wenen werd gebouwd".

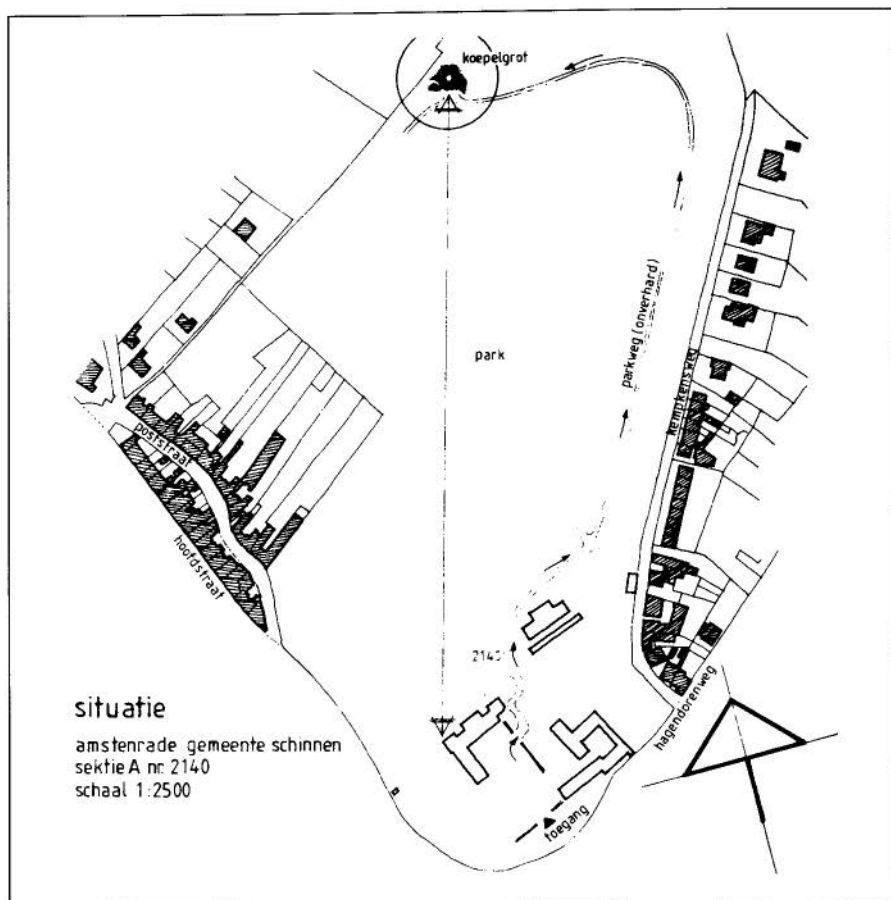
De koepelgrot van Amstenrade werd omstreeks 1815 neergezet, mogelijk naar een ontwerp van de Charles Schäffer (1779-1837), die in 1815 ook al de tekeningen voor de bakstenen oranjerie bij het kasteel had vervaardigd. Het ontwerp voor het park zelf, ook weer uit 1815, was hoofdzakelijk het werk van de Duitse tuinarchitect M.F. Weyhe (1775-1846). Het kasteel, vermoedelijk daterend uit de late dertiende of het begin van de veertiende eeuw, werd aan het einde van de achttiende eeuw afgebroken en omgebouwd tot een kasteelachtig landschap.

Hoofdmotief in het parkontwerp "is een tweetal zichtassen, die zich vanaf de noordzijde van de hoofd vleugel van het huis over een parkweide in noordelijke en noordoostelijke richting uitstrekken", leert een door de Rijksdienst voor Monumentenzorg opgestelde nota over het kasteelcomplex. De grot vormt het eindpunt van de zichtas die in noordelijke richting loopt. Het terrein loopt, over een afstand van circa 700 meter, van het kasteel omhoog naar de rustieke ruïne. "Dat moest diepte creëren", zegt architect Voorvelt. Zo moest ook een gevoel van dramatiek ontstaan.

De grot zelf ligt deels boven de grond. Voorvelt: "De adellijke familie De Marchant et d'Ansembourg moest een doel hebben om te wandelen. In de grot stonden een tafeltje en stoeltjes waar men bij zomers weer gebruik van kon maken". De grot werd als het ware gebruikt als voorloper van het hedendaagse tuinhuisje.

De zogenaamde ruïne - inmiddels gedeeltelijk echt een ruïne - is nu echt aan restauratie toe. De grot is overwoekerd met groen. Wortels zijn door 'het dak' van de grot heengedrongen. Ook is er veel grond in de grot terechtgekomen. Momenteel verwijderen vrijwilligers van de Stichting Behoud Kasteel Amstenrade het groen en de grond. Als zij daarmee klaar zijn, kan het eigenlijke restauratiewerk beginnen. Dat zal vermoedelijk pas na de bouwvakvakantie zijn. Allereerst moeten dan de koepels worden geïnspiceerd. Gaten die zijn ontstaan worden weer dichtgemetseld en daarna wordt er een nieuwe laag aarde op de grot aangebracht.

De werkzaamheden zullen waarschijnlijk dit najaar worden afgerond.

Voor kasteel Amstenrade, al aangewezen als beschermd monument, en omgeving ligt echter meer in het verschiep. Monumentenzorg wil namelijk het hele complex Amstenrade - het kasteel met bijbehorende gebouwen en park - op de lijst van beschermde monumenten zetten. En dat is volgens Voorvelt uitzonderlijk: in deze tijd van bezuinigingen houdt Monumentenzorg juist zoveel mogelijk tegen. De waarde van het complex is gelegen in het ensemble, de combinatie van historische waardevolle elementen. De procedure tot aanwijzing als beschermd monument loopt al. De definitieve beslissing van het ministerie van WVC wordt voor eind september verwacht.

Th. Sniekers

De laatste brikkenbakkers in Hoensbroek

Op mijn oproep in ons tijdschrift van januari/maart 1991: "Wie weet iets over brikken en brikken bakken?" zijn een aantal reacties binnengekomen, en wel een reactie van de heer mr J.E.M. Bisschops te Amersfoort en een reactie van de heer W. van Mulken van de Inspectie der Archieven van de Provincie Limburg, die gegevens opleverden over onder andere de laatste brikkenbakkers te Hoensbroek.

Voor veldovens, steenbakkerijen en dergelijke werden namelijk door Burgemeester en Wethouders van de diverse gemeenten hinderwetvergunningen afgegeven en zo komt het dat in het gemeentearchief van Hoensbroek informatie is te vinden over het brikken bakken.

Bij brief van de Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel van 28 april 1908 werd mededeling gedaan van de voorgenomen oprichting van een veldbrandsteenbakkerij ten behoeve van de Staatsmijn "Emma" op de percelen kadastraal bekend gemeente Hoensbroek sectie A nrs 1223, 1224, 1225 en 1226 en een gedeelte van de percelen nrs 1093, 1094 en 1893. Daarop hebben de Gedeputeerde Staten van Limburg, ingevolge het derde lid van artikel 26 der Wet van 2 juni 1875 (staatsblad 95), een commissie uit hun midden samengesteld, te wier overstaan bezwaren tegen die voorgenomen oprichting konden worden ingebracht, waarbij bepaald werd dat die commissie zitting zal houden ten raadhuize te Hoensbroek op zaterdag 11 juli 1908 van half tien tot half elf voormiddag. Tot leden van die commissie werden behoemd de heren G.H.H. Corten en C.C.E. Hustinx en bij verhindering of afwezigheid van een der benoemden tot plaatsvervangend lid de heer mr J.H.A. van Basten Batenburg. Omtrent eventuele bezwaren is niets bekend.

A. Boels vroeg op 13 april 1911 toestemming een steenbakkerij te mogen oprichten met drie veldovens op het perceel kadastraal bekend sectie A 1044 aan de Heisterbergweg/Akerstraat Noord.

J. Creusen verkreeg een vergunning voor een steenbakkerij aan de Wijenweg voor het perceel, kadastraal bekend sectie A nr 1762 op 11 december 1917.

Jos Meulenberg, aannemer en steenfabrikant uit de Willemstraat in Heerlen, kreeg op 23 mei 1919 vergunning voor het oprichten van een steenoven op het perceel kadastraal bekend sectie C nr 2168, op Ten Esschen, aan de weg Hoensbroek-Voerendaal, waarbij als bijzonderheid gemeld kan worden dat dit was voor het bakken van 700.000 veldbrikken, een werk voor 10 à 12 arbeiders gedurende een seizoen.

Johannes Hubertus Offermans verkreeg een vergunning op 3 maart 1920 voor een steenbakkerij op de percelen kadastraal bekend sectie A nrs 1836 en 1837 aan de Hommerterweg gelegen.

Aan Jan Hubert Bisschops werd op 15 mei 1920 vergunning verleend voor het plaatsen van een houten schaftlokaal en op 13 juli 1921 voor het oprichten van een steenoven op het perceel, kadastraal bekend sectie A nr

1706, aan de Amsteneraderweg, onder de voorwaarde dat de afstand van de openbare weg tot de te plaatsen steenoven werd bepaald op tenminste 10 meter. Hij had het perceel, gelegen aan het Wolfshoofd te Hoensbroek, sectie A nr 1706, groot 39 aren en 20 centiaren, bij akte verleden op 23 december 1920 voor notaris Beckers te Hoensbroek, als bouwland verworven door aankoop van Joseph Maessen te Haelen.

Dit is de laatste veldbrandsteenbakkerij, ook wel veldbrandoven genoemd, die ons bekend is in Hoensbroek. De oven lag ongeveer op de plek waar nu de panden Amsteneraderweg 79 en 81 en de garage Fleischeuer (voorheen Dirks) aan de Amsteneraderweg 81a/81b zich bevinden. De stenen voor de bouw van het pand Amsteneraderweg 80 en de naastgelegen bakkerij werden er gebakken, maar er werden ook stenen verkocht. De stenen brachten toen f 12,- per 1000 stuks op. Een deel van de stenen is gebruikt voor de bouw van de mijnwerkershuizen aan de Emmastraat en het Emmaplein, destijds genaamd de "Kloosterkolonie". Op de bijgaande foto, die dateert van 1921-1924, zijn twee brikkenbakkers met hun typische kruiwagen afgebeeld voor een haag van stenen. Links op de foto staat de genoemde Jan Hubert Bisschops, geboren te Hoensbroek 10 maart 1880, overleden te Sittard 29 november 1961. De naam van de andere persoon is helaas niet bekend.

Twee brikkenbakkers met hun kruiwagen.

Door ruiling met Pierre Hubert Cremers, verwierf Jan Hubert Bisschops het perceel, kadastraal bekend sectie A nr 2483, waarop het pand Amstenraderweg 80 alsmede een bakkerij werden gebouwd. Dit pand werd, volgens een inscriptie in een gevelsteen, voltooid in 1922. Zoals de bakkerij er nu staat (twee verdiepingen hoog, rechts van het pand Amstenraderweg 80, circa 10 meter van de weg af) is zij destijds gebouwd. De bakkerij werd in 1924 voltooid en in gebruik genomen. Burgemeester en Wethouders van Hoensbroek verleenden op 17 juli 1924 een hinderwetvergunning voor het aldaar oprichten van een brood-, koek-, en banketbakkerij, met een electromotor van 2 PK aan de genoemde Jan Hubert Bisschops. Hij wisselde van beroep: hij gaf dat van brikkenbakker op en werd broodbakker en hield zich bezig met het uitventen van brood.

C. Palmen

Geraadpleegde bronnen:

Archief der gemeente Hoensbroek, inventarisnummers 1559, 1560, 1561, 1562, 1574, 1612, 1615 en 2545.

Berichten

Een valsemunterswerkplaats uit de zestiende eeuw.

Van 9 mei tot en met 31 december 1992 is in het Streekmuseum Land van Valkenburg, Grotestraat 31 te Valkenburg aan de Geul een expositie ingericht. In 1985 werd in de grotten van de Vallenberg te Sibbe een complete valsemunterswerkplaats uit ca. 1576 gevonden. Munten en gereedschappen worden nu getoond in een omgeving welke zo getrouw mogelijk de werkelijkheid benadert. Tevens zijn munten te zien die in Limburg in omloop zijn geweest. Open: Dinsdag t/m zondag van 10.00 tot 18.00 uur, niet op officiële feestdagen.

Mijnbouw in de numismatiek.

Van 20 juni tot en met 23 oktober 1992 is er in het Geologisch Museum, Voskuilenweg 131 te Heerlen een tentoonstelling over de mijnbouw op munten. Munten, penningen en papiergeld met afbeeldingen die betrekking hebben op de mijnbouw en andere vormen van delfstoffenwinning. Open: Maandag t/m vrijdag van 09.00 tot 12.00 uur en van 14.00 tot 16.00 uur, niet op officiële feestdagen.

ME VIVATIS

Van 23 mei tot en met 23 augustus kunt u in de hal van het Thermenmuseum in Heerlen een expositie zien over wijn bij de Romeinen. De titel van de tentoonstelling is ME VIVATIS. Het is een van de vele heilwensen waarmee de Romeinen hun drinkbekers versierden. Bij de tentoongestelde stukken nemen de prachtige druivetrosflesjes een vooraanstaande plaats in. Ze werden in 1920 in Heerlen gevonden en maken thans deel uit van de collectie van het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden. Verder is er op de tentoonstelling de beker met de wens ME VIVATIS te zien. Deze beker is in 1927 in het Belgische Boorseem gevonden en is nu eigendom van het Bonnefantenmuseum in Maastricht. Door afbeeldingen op reliëfs, mozaïeken en fresco's krijgt de bezoeker er een duidelijk beeld van hoe in de Romeinse tijd wijn getransporteerd, geproduceerd en gedronken werd.